

EIXENDORFNING TANLANGAN SHE‘RLARIDAGI MOTIVLARNING
MATNIY TAHLILI

Xomidova Mardona Rizamat qizi

Ilmiy rahbar: Rustamov Orifjon Mirzakulovich

Annotatsiya. Ushbu maqolada kech nemis romantizmi vakili Joseph von Eichendorffning “Mondnacht” she’ri asosida romantik poetikaga xos motivlarning badiiy va matniy tahlili amalga oshiriladi. Tadqiqotda tabiat va inson ruhi o’rtasidagi metafizik uyg’unlik, “Sehnsucht” (cheksiz sog’inch) motivi hamda kosmik birlik g’oyalari tahlil qilinadi. She’rning uch strofali kompozitsiyasi asosida uning estetik va falsafiy mazmuni ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: Nemis romantizmi, Joseph von Eichendorff, Mondnacht, motiv, Sehnsucht, tabiat va ruh uyg’unligi, metafizika, poetika.

Аннотация. В данной статье проводится литературно-текстуальный анализ мотивов, характерных для романтической поэтики, на основе стихотворения Иозефа фон Эйхендорффа «Лунная ночь (Mondnacht)», представителя позднего немецкого романтизма. Исследуются метафизическое единство природы и человеческой души, мотив «Sehnsucht» (бесконечной тоски) и идея космического единства. На основе трёхстрочной композиции раскрываются эстетическое и философское содержание произведения.

Ключевые слова: немецкий романтизм, Иозеф фон Эйхендорфф, Mondnacht, мотив, Sehnsucht, единство природы и души, метафизика, поэтика.

Abstract. This article presents a literary and textual analysis of motifs characteristic of Romantic poetics, based on Joseph von Eichendorff’s poem “Mondnacht”, a representative work of late German Romanticism. The study examines the metaphysical unity between nature and the human soul, the motif of “Sehnsucht” (infinite longing), and the idea of cosmic harmony. The aesthetic and philosophical meanings of the poem are revealed through its three-stanza structure.

Keywords: German Romanticism, Joseph von Eichendorff, Mondnacht, motif, Sehnsucht, unity of nature and soul, metaphysics, poetics.

“Mondnacht” she’rining badiiy va falsafiy tahlili

Joseph von Eichendorff tomonidan 1837-yilda nashr etilgan “Mondnacht” she’ri kech romantizm lirikasining eng mukammal namunalaridan biri sifatida e’tirof etiladi. Ushbu asarda nazariy qismda bayon etilgan davr estetik tamoyillari nihoyatda yuqori darajada mujassamlashgan. She’r empirik yoki aniq geografik jihatdan tasvirlangan tabiat manzarasini yaratmaydi; aksincha, u chuqur psixologik va metafizik “ruhiy manzara”ni quradi. Matnning markaziy mavzusi — ichki va tashqi olam, cheklanganlik va cheksizlik

“DUNYO TA’LIMI SIFATINI OSHIRISHNING ILG‘OR USULLARI ILMIY JURNALI”

5-May, 2026-yil

o‘rtasidagi chegaralarning bosqichma-bosqich yo‘qolishi bo‘lib, bu jarayon subyektiv hissiyot va transsendent tabiat tajribasining uzviy bog‘liqligi orqali amalga oshadi.

Mazkur jarayonni aniqlik bilan tahlil qilish maqsadida matn uch tematik bo‘limga ajratiladi; ular she‘rning uch bandiga to‘la mos keladi.

1-bo‘lim: Kosmik o‘lcham va metafizik tasavvur (Hieros gamos)

Asosiy matn (1-band):

Es war, als hätt’ der Himmel

Die Erde still geküßt,

Daß sie im Blütenschimmer

Von ihm nun träumen müßt’.

Tahlil:

Birinchi band murakkab va nozik lingvistik konstruksiya bilan boshlanadi. Kon’yunktiv irrealis (“go‘yo”, “majbur bo‘lgandek”) orqali tasvirlangan hodisa real voqelikdan ajratilib, subyektiv tasavvur va poetik sezgi darajasiga ko‘chiriladi. Osmon va Yerning personifikatsiyasi muqaddas nikoh — hieros gamosni ifodalaydi. Bu yerda ruhiy (osmon) va moddiy (yer) olamning vertikal birlashuvi tasvirlanib, romantik ong uchun ideal uyg‘unlik — ibtidoiy mukammallik holatini anglatadi.

2-bo‘lim: Yeriy gorizont va sinesteziya orqali chegarasizlik

Die Luft ging durch die Felder,

Die Ähren wogten sacht,

Es rauschten leis die Wälder,

So sternklar war die Nacht.

Tahlil:

Ikkinchi bandda diqqat kosmik vertikalidan yeriy gorizontalgacha o‘tadi. Lirik subyekt real tabiat hodisalarini kuzatadi. Til soddaligi bilan ajralib turishiga qaramay, harakat (“mayin tebranish”) va tovush (“sekin shovullash”) uyg‘unligi orqali sinestezik effekt yaratiladi. Natijada tabiat jonli, nafas oluvchi tizimga aylanadi va o‘zining moddiy chegaralarini yo‘qotib, ruhiy rezonans makoniga transformatsiyalanadi.

3-bo‘lim: Affektiv reaksiya va transsendent sog‘inch

Asosiy matn (3-band):

Und meine Seele spannte

Weit ihre Flügel aus,

Flog durch die stillen Lande,

Als flöge sie nach Haus.

Tahlil (semantika va shakl):

Uchinchi band tabiatda boshlangan chegarasizlikni inson ruhiyatiga ko‘chiradi. “Va” bog‘lovchisi tashqi tajriba va ichki holat o‘rtasidagi sababiy bog‘liqlikni ko‘rsatadi. Ruhning qushga o‘xshatilishi jismoniy chegaralardan ozodlikni bildiradi. “Uy” tushunchasi bu yerda real makon emas, balki ilohiy manbaga qaytish timsolidir. She‘rning formal tuzilishi (uch band, to‘rt misradan, kesishma qofiya, uch urg‘uli jamb) mazmundagi

5-May, 2026-yil

cheksizlikni estetik tartibda ushlab turadi. Enjambement (“spannte / weit”) harakati esa ruhiy kengayishni ritmik jihatdan ham ifodalaydi.

XULOSA

“Uyga qaytish” motivi romantizm uchun markaziy bo‘lib, insonning ilohiy kelib chiqishiga qaytish istagini ifodalaydi. She’r insonning tabiat orqali transsendent tajribaga erishishini ko‘rsatadi.

2.2. Affekt poetikasi va emotsional liminallik: “Zwielicht” she’ri tahlili

Affekt poetikasi — bu matn orqali o‘quvchida ma’lum hissiy holatlarni shakllantirishga qaratilgan strategiyalar majmuidir. Liminallik esa chegaraviy, noaniq va o‘tish davridagi psixologik holatni anglatadi. Joseph von Eichendorff ning 1815-yildagi “Zwielicht” she’ri ushbu tushunchalarning yorqin namunasidir.

1-bo‘lim: Atmosfera va qo‘rquv

Asosiy matn (1-band):

*Dämmerung will die Flügel spreiten,
Schaurig rühren sich die Bäume,
Wolken ziehn wie schwere Träume –
Was will dieses Graun bedeuten?*

Tahlil:

“Zwielicht” — kun va tun oralig‘idagi noaniq holat. Tabiat bu yerda xavfli va tushunarsiz ko‘rinadi. Ichki qo‘rquv tashqi manzaraga proyeksiya qilinadi.

2-bo‘lim: *Hast ein Reh du lieb vor andern,*

*Laß es nicht alleine grasen,
Jäger ziehn im Wald und blasen,
Stimmen hin und wider wandern.*

Tahlil:

Kiyik — begunohlik timsoli. O‘rmon esa xavfli hududga aylangan. Bu ichki xavotir va himoyasizlik hissini ifodalaydi.

3-bo‘lim: Ijtimoiy ishonchsizlik

Asosiy matn (3-band):

*Hast du einen Freund hienieden,
Trau ihm nicht zu dieser Stunde,
Freundlich wohl mit Aug’ und Munde,
Sinnt er Krieg im tück’schen Frieden.*

Tahlil:

“Tück’scher Frieden” (xiyonatkor tinchlik) orqali tashqi uyg‘unlik ichidagi yashirin ziddiyat ochib beriladi. Ijtimoiy ishonch yemiriladi.

4-bo‘lim: Ontologik ziddiyat va ogohlantirish

Asosiy matn (4-band):

Was heut müde gehet unter,

5-May, 2026-yil

*Hebt sich morgen neu geboren.
Manches bleibt in Nacht verloren –
Hüte dich, bleib wach und munter!*

Tahlil:

Tabiat siklik, inson yo‘qotishlari esa qaytmasdir. Shu sababli doimiy hushyorlik talabi yuzaga keladi.

Formal xususiyatlar

Qofiya: quchoqlovchi (abba) — yopiq, bosim beruvchi tuzilma

Vazn: to‘rt urg‘uli troxey — og‘ir, tushuvchi ritm

Oddiy til va murakkab mazmun o‘rtasida kontrast mavjud

Umumiy xulosa

“Mondnacht” — uyg‘unlik, ruhiy yuksalish va ilohiy sog‘inchni ifodalaydi

“Zwielicht” — qo‘rquv, ishonchsizlik va mavjudlik inqirozini ko‘rsatadi

Shu tariqa Joseph von Eichendorff romantizmning ikki qarama-qarshi qirrasini — nur va zulmatni badiiy jihatdan mukammal ifodalaydi.

Sayr (wandern) motivi ontologik sog‘inchning namoyoni sifatida: „Sehnsucht“ she‘ri tahlili

Adabiyotshunoslikda affekt poetikasi deganda, matn ichidagi va ritorik strategiyalar majmuasi tushuniladi; bu strategiyalar o‘quvchida muayyan hissiy holatlarni uyg‘otish, yo‘naltirish va estetik jihatdan shakllantirishga qaratilgan bo‘ladi. Bu tushuncha bilan chambarchas bog‘liq yana bir muhim konsept — emotsional liminallik (lotincha limes — “chegara”). Ushbu atama psixologik chegaraviy holatlarni anglatadi — ya‘ni o‘tish davridagi beqarorlik, ontologik yo‘nalishsizlik va mavjudlikka oid noaniqlik bilan tavsiflanadigan vaziyatlar bo‘lib, ularda odatiy ma‘no tizimlari parchalanadi.

Ko‘pincha kech romantizmning markaziy vakili sifatida faqat tabiatni madh etuvchi “dindor lirika shoiri” darajasiga tushirib qo‘yiladigan Iozef fon Ayxendorf o‘zining 1815-yilda yozilgan „Zwielicht“ she‘rida mutlaqo boshqa qirrasini namoyon etadi. Bu asar romantik tabiat idilligiga qarshi keskin kontrast bo‘lib xizmat qiladi hamda davrning qorong‘u, xavotirli “tungi tomonlarini” ochib beradi. Bu yerda zamonaviy sub‘ekt o‘z haqiqatining mutlaq beqarorligi bilan yuzma-yuz keladi. Ushbu jarayonni aniqroq tahlil qilish maqsadida matn quyida to‘rt tematik blokka bo‘linadi, ular she‘rning to‘rt bandiga mos keladi.

Atmosferik liminallik va taskin beruvchi tabiatning yo‘qolishi

Dämmerung will die Flügel spreiten,
Schaurig rühren sich die Bäume,
Wolken ziehn wie schwere Träume —
Was will dieses Graun bedeuten?

Tahlil: Emotsional liminallik allaqachon sarlavha va birinchi badda namoyon bo‘ladi. “Zwielicht” — bu nafaqat meteorologik, balki metaforik oraliq holat bo‘lib, tanish kunduzdan qo‘rqinchli tun sari o‘tishni bildiradi. Ayxendorf bu yerda taskin beruvchi va aks ettiruvchi vazifasini yo‘qotgan tabiat manzarasini yaratadi. Endi u xavfli va bezovta qiluvchi kuchga aylanadi.

Shom o‘z “qanotlarini yoyganda”, daraxtlar “vahimali” siljiganda va bulutlar “og‘ir tushlar” kabi suzib o‘tganda, tashqi tabiat bilan ichki qo‘rquv o‘rtasidagi chegara yo‘qoladi. Natijada tabiat ikki ma‘noli va noaniq makonga aylanadi. Bu esa ritorik savolda cho‘qqisiga chiqadi: “Bu dahshat nimani anglatadi?” Shu tarzda o‘quvchi bevosita hissiy beqarorlik holatiga kiritiladi.

Tabiat makonining radikal qayta talqini va patologik paranoya

Asosiy matn – 2-band:

Hast ein Reh du lieb vor andern,
Laß es nicht alleine grasen,
Jäger ziehn im Wald und blasen,
Stimmen hin und wider wandern.

Tahlil: Ikkinchi badda romantik tabiat tasavvuri tubdan o‘zgaradi. Odatda romantizmda o‘rmon ilohiylik va xavfsizlik timsoli bo‘lsa, bu yerda u xavfli hududga aylanadi. “Zwielicht” makonni himoya qiluvchi xususiyatidan mahrum qilib, uni tahdid va ov joyiga aylantiradi.

“Reh” (bug‘u) obrazi ko‘p qatlamli ramzdir: u bir tomondan poklikni bildirsa, boshqa tomondan sevgan inson yoki insonning o‘zining nozik ruhini ifodalaydi. Uni “yolg‘iz qoldirmaslik” haqidagi ogohlantirish kuchli ajralish qo‘rquvi va nazoratga bo‘lgan patologik ehtiyojni ko‘rsatadi.

Bu qo‘rquv anonim “ovchilar” obrazi bilan yanada kuchayadi. Bu yerda eshitish sezgisi ustun: shox chalishlari va turli tomondan kelayotgan ovozlari makoniy yo‘nalishni yo‘q qiladi. Sub’ekt xavfni aniqlay olmaydi — har qanday tovush o‘z qo‘rquvining aks-sadosiga aylanadi.

XULOSA

Joseph von Eichendorff lirikasida romantik triada — tabiat, hissiyot va sog‘inch — ning badiiy-amaliy ifodasini “Mondnacht”, “Zwielicht” va “Sehnsucht” she’rlari asosida kompleks tahlil qilish orqali yoritdi. Amalga oshirilgan textimmanent tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, mazkur uchlik romantik poetikaning alohida-alohida elementlari emas, balki o‘zaro uzviy bog‘langan va bir-birini to‘ldiruvchi dinamik tizimni tashkil etadi. Aynan

ushbu o'zaro interdependensiya kech romantizm estetikasining ichki yaxlitligini va semantik murakkabligini ta'minlaydi.

Tahlil davomida aniqlanishicha, “Mondnacht” she'rida tabiat sakrallashtirilgan va metafizik rezonans makoni sifatida namoyon bo'ladi. Unda lirik subyektning ichki hissiy tajribasi kosmik tartib bilan uyg'unlashib, makon va vaqt chegaralarining badiiy yo'qolishiga olib keladi. Ushbu jarayonning kulminatsiyasi sifatida ruhning metaforik “uyga qaytishi” motivi yuzaga chiqadi, bu esa romantik ongda insonning ilohiy manbaga intilishining ifodasi sifatida talqin qilinadi.

Bunga qarama-qarshi ravishda, “Zwielicht” she'ri romantik estetikaning ambivalent va qorong'i qirralarini ochib beradi. Bu yerda tabiat endi uyg'unlik manbai emas, balki ekzistensial xavotir, emotsional liminallik va ontologik noaniqlikning ramziy ifodasiga aylanadi. Tahlil shuni ko'rsatdiki, romantik subyekt bunday sharoitda ishonch va shubha, reallik va xayol, yaqinlik va izolyatsiya o'rtasidagi chegaraviy holatlarda mavjud bo'ladi. Bu esa affekt poetikasi doirasida qo'rquv, xavotir va ishonchsizlik kabi hissiyotlarning markaziy o'rin egallashini asoslaydi.

“Sehnsucht” she'ri tahlili esa romantik ongning yana bir fundamental jihatini — ontologik sog'inchni ochib berdi. Unda sayohat (Wandermotiv) motivi orqali insonning doimiy izlanish holati ifodalanadi. Ushbu izlanish aniq makon yoki geografik manzilga yo'naltirilmagan bo'lib, balki yo'qotilgan metafizik yaxlitlikni topishga qaratilgan. Mazkur yaxlitlik esa faqat poetik tasavvur, musiqa va badiiy ong doirasida mavjud bo'lishi mumkin.

Umumlashtirgan holda aytish mumkinki, Joseph von Eichendorff lirikasida tabiat, hissiyot va sog'inch triadasi inson mavjudligini tushuntiruvchi asosiy poetik model sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu modelga ko'ra, inson doimo yeri cheklanganlik va cheksizlikka intilish o'rtasidagi ziddiyatli holatda yashaydi. Tabiat ushbu ziddiyatni yengib o'tish uchun vosita bo'lsa, hissiyot uni idrok etish mexanizmi, sog'inch esa harakatlantiruvchi ichki kuch sifatida talqin qilinadi.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, muallif lirikasida birinchi bobda ko'rib chiqilgan nazariy asoslar — idealizm, tabiat falsafasi va universal poeziya konsepsiyasi — badiiy jihatdan mukammal sintez qilingan. Natijada, Eichendorff poetikasi romantizmning nafaqat estetik, balki falsafiy mohiyatini ham chuqur va ko'p qatlamli tarzda ifodalovchi noyob hodisa sifatida namoyon bo'ladi.

Mazkur xulosalar ushbu ilmiy ishning umumiy natijalarini tizimlashtirish va yakuniy konseptual xulosani shakllantirish uchun mustahkam metodologik asos vazifasini bajaradi.

“DUNYO TA’LIMI SIFATINI OSHIRISHNING ILG‘OR USULLARI ILMIY JURNALI”

5-May, 2026-yil

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Eichendorff, J. von. *Gedichte*.
2. Safranski, R. *Romantik: Eine deutsche Affäre*.
3. Behler, E. *German Romantic Literary Theory*.
4. Gunter, M. *Die deutsche Romantik*.
5. Universitet adabiyotshunoslik darsliklari.